

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties (BZK)
Mw. K.H. Ollongren
Postbus 20011
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Datum

30 januari 2018

Ons kenmerk

TRE/U201800049

Telefoon

070 - 373 83 93

Bijlage(n)

n.v.t.

Onderwerp

Reactie op Adviesaanvraag over wetsvoorstel aanpassing procedure
vaststelling verkiezingsuitslag

Geachte mevrouw Ollongren,

Bij brief van 8 december 2017 heeft u ons ter advisering het conceptwetsvoorstel Wijziging van de Kieswet houdende maatregelen tot aanpassing van de procedure van de vaststelling van de verkiezingsuitslag alsmede regeling van enkele andere onderwerpen voorgelegd (uw kenmerk: 2017-0000595093). Graag maken wij gebruik van de door u geboden mogelijkheid om op het conceptwetsvoorstel te reageren. Daartoe zullen we hieronder eerst ons algemene standpunt over het conceptwetsvoorstel geven (par. 1). Vervolgens gaan we in op een aantal specifieke onderdelen van het conceptwetsvoorstel (par. 2-8). Tot slot doen wij graag een voorstel tot wijziging van de Kieswet waar het gaat om het woonplaatsvereiste (artikel H7 lid 3) (par. 9).

1. Algemeen

Het conceptwetsvoorstel bevat ten aanzien van de procedure van de vaststelling van de verkiezingsuitslag een aantal fundamentele wijzigingen van de Kieswet, waarmee wordt beoogd het proces van het berekenen en vaststellen van de verkiezingsuitslag te verbeteren. Wij hebben er veel waardering voor dat u in de evaluatie van de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen van maart 2017 aanleiding heeft gezien het proces dat leidt tot de verkiezingsuitslag op korte termijn aan te passen en daarbij ook onze voorstellen in aanmerking heeft genomen. In algemene zin kunnen wij de voorgestelde wijzigingen onderschrijven. De aangekondigde verbeteringen komen ten goede aan een transparant, controleerbaar en integer verkiezingsproces en in het bijzonder aan het proces van vaststelling van de verkiezingsuitslag.

Wel merken wij op dat de memorie van toelichting nu geen enkele context biedt waarbinnen dit wetsvoorstel moet worden gelezen. Er wordt geen relatie gelegd met een aantal andere ontwikkelingen die spelen op het vlak van verkiezingen, vooral de modernisering van het verkiezingsproces. Ook wordt in de memorie van toelichting niet uitgelegd waarom bepaalde knelpunten die in de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezingen naar voren zijn gekomen nu niet worden aangepakt. Over onderwerpen als de introductie van een nieuw model stembiljet, de (on)wenselijkheid van een elektronische stemprinter en stemmenteller, het verlichten van de werkdruk van stembureauleden, en het toepassen van een efficiëntere en betrouwbare methode voor het tellen van de stemmen, zwijgt de memorie van toelichting. Op een aantal van deze knelpunten gaan wij in deze reactie nader in.

Daarnaast zou het goed zijn als er niet alleen aandacht is voor het zoveel mogelijk voorkomen van fouten in het verkiezingsproces, maar ook voor wat aanvaardbare risico's in dit proces zijn. Ook stellen wij voor in de memorie van toelichting (duidelijker) aan te geven in welk perspectief de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en de centrale stemopneming moeten worden gezien.

Eén van de voornoemde knelpunten betreft een nieuw model stembiljet. Wij merken op teleurgesteld te zijn dat in dit wetsvoorstel niets wordt geregeld over de vormgeving van het stembiljet. Uit de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezingen is gebleken dat het huidige stembiljet door zijn omvang niet werkbaar is. Het zou daarom goed zijn als de regering (weer) een voorstel zou doen om een handzamer (A4) stembiljet in te voeren en daarmee experimenten mogelijk te maken. U signaleert dit ook in uw brief over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezingen. Bij deze experimenten zou wat ons betreft tevens moeten worden geëxperimenteerd met het digitaal tellen van de stemmen. Zoals u bekend zal zijn, pleiten wij al lange tijd voor de introductie van een nieuw model stembiljet dat bovendien ook elektronisch kan worden geteld. Het model stembiljet dat door de kiezers in het buitenland wordt gebruikt, kan voor deze experimenten als voorbeeld dienen. Dit model stembiljet is door zijn afmetingen eenvoudiger te tellen. Daardoor kan het telproces sneller, beter en gemakkelijker worden uitgevoerd. Voor introductie van dit model stembiljet voor kiezers in Nederland is te meer aanleiding nu dit model stembiljet volgens het conceptwetsvoorstel Wijziging van de Kieswet ter vereenvoudiging van stemmen vanuit het buitenland een definitieve status krijgt in de Kieswet. Wij verzoeken u daarom op korte termijn een voorstel tot het uitvoeren van experimenten met dit stembiljet en met het digitaal tellen daarvan te doen.

Ook overigens zijn wij van mening dat er meer stappen kunnen worden gezet op het pad van modernisering van het verkiezingsproces. Wij zijn van mening dat onder meer de Kieswet en uitvoeringsregelgeving, onder andere qua werkprocessen, grondig tegen het licht dienen te worden gehouden. Wij blijven hierover graag met u in gesprek.

Verder plaatsen wij, vooral gelet op de uitvoerbaarheid van het proces en alle daarbij betrokken personen, bij een aantal onderdelen van het conceptwetsvoorstel enige kanttekeningen en hebben we er enkele vragen bij.

Voorts geeft het conceptwetsvoorstel ons aanleiding om onze standpunten over de actieve openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en het lidmaatschap van het stembureau voor kandidaat-leden van het te kiezen orgaan bij te stellen (zie par. 3 resp. par. 5) .

2. *Instelling van een GSB, aanvangstijdstip zitting GSB, openbaarheid zitting GSB, herstel fouten in pv's*

Instelling van een GSB

Voorgesteld wordt de vaststelling van de uitslag op gemeenteniveau op te dragen aan een nieuw orgaan, het gemeentelijk stembureau (GSB). De leden van het GSB worden door het college van B&W benoemd. Bij algemene maatregel van bestuur (amvb) kunnen nadere regels worden gesteld over de inrichting, samenstelling en werkwijze van het GSB. Op zichzelf staan wij achter het idee van de introductie van een GSB, alhoewel er ook voor had kunnen worden gekozen om de bevoegdheden van het hoofdstembureau (HSB) te verruimen. Wij verzoeken u in de memorie van toelichting nader toe te lichten waarom niet voor dat scenario is gekozen.

De leden van het GSB worden volgens het conceptwetsvoorstel voor vier jaar benoemd. Gezien de personele wisselingen die in de loop der tijd kunnen plaatsvinden, is een benoeming voor 4 jaar niet handig. Wij stellen voor de leden van een GSB telkens voor elke verkiezing (opnieuw) te benoemen.

Als er meerdere verkiezingen tegelijkertijd plaatsvinden wordt voor iedere verkiezing een apart GSB ingesteld, ieder met zijn eigen leden. Bovendien is er, indien een gemeente in het gebied van twee of meer waterschappen ligt, voor de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur van elk waterschap een GSB. Het is praktischer in beide situaties in ieder geval de personele samenstelling van de GSB's hetzelfde te houden en aan het college van B en W over te laten of er formeel één of meer GSB's moeten komen.

Voorts moet bij het stellen van nadere regels goed worden nagedacht over de samenstelling van het GSB, bijvoorbeeld of er al dan niet een verplichting moet komen om hiervoor bepaalde functiegroepen aan te wijzen.

Aanvangstijdstip zitting GSB

Het GSB controleert tijdens een zitting alle processen-verbaal (pv's) van de stembureaus. Deze zitting van het GSB vangt de dag na de stemming om 10 uur aan. Dit aanvangstijdstip impliceert dat de stembureaus, net als voorheen, alle stemmen op de verkiezingsdag, na sluiting van de stembureaus om 21 uur, moeten tellen. Zo lang de stemmen niet zijn geteld, kan het GSB immers niet starten met zijn werkzaamheden. Weliswaar zou het GSB de zitting direct na aanvang kunnen schorsen, maar het heeft niet de voorkeur om dit tot regel te verheffen; schorsing zou de uitzondering moeten zijn. Het voorgestelde tijdstip maakt het niet mogelijk om de controle en correcties van de pv's voorafgaand aan de zitting ambtelijk voor te bereiden, terwijl daaraan wel behoefte zal bestaan (zie ook hierna). Met de ambtelijke voorbereiding is immers de nodige tijd gemoeid. Aangezien het per gemeente kan afhangen hoe laat de zitting van het GSB kan aanvangen, stellen wij voor het aanvangstijdstip niet in de wet vast te leggen, maar dit over te laten aan de lokaal verantwoordelijke bestuurder.

Het komt nu vaak voor dat de stembureauleden tot laat in de avond en 's nachts bezig zijn met het tellen van de stemmen en het opmaken van het pv. Zeker in de gevallen waarin niet met shifts wordt gewerkt, ervaart een groot aantal stembureauleden de vele uren die zij achter elkaar moeten werken als erg belastend. De afgelopen jaren hebben wij dit van veel gemeenten als klacht gehoord. Ondanks dat de controle van de pv's in het voorstel door het GSB wordt overgenomen, zullen veel stembureaus een pv zonder fouten en onregelmatigheden willen inleveren. Wij schatten

daarom in dat met het maken van het pv ook in de nieuwe situatie de nodige tijd zal zijn gemoed en veel gemeenten met het tellen van de stemmen en het opmaken van het pv tot in de late uurtjes bezig zullen zijn. Dit is een onwenselijke situatie.

Tegelijkertijd lijkt een dergelijke werkwijze echter onvermijdelijk. Indien de stemmen pas de dag na de verkiezingsdag zouden worden geteld, zou dat qua kosten en logistiek ook de nodige nadelen mee brengen. Gedacht kan worden aan een extra dag inzet van (alle) stembureauleden en – voorzitters, extra huur van de stemlokalen, veilige opslag van de stembiljetten, en het uitruimen van de stembureaus. Ook dit is niet aanbevelenswaardig. De voorgestelde regeling zal dan ook tot uitgangspunt moeten worden genomen. Wel vragen wij u uitdrukkelijk aandacht te hebben voor de positie van de stembureauleden en –voorzitters en mogelijkheden om hun werkzaamheden gemakkelijker te maken. We denken in dit verband onder meer aan het in elk stembureau werken in shifts en het bieden van een passende vergoeding aan stembureauleden en -voorzitters.

Om het bezwaar van het in de avond/nacht moeten tellen van de stemmen weg te nemen, zou overigens beter voor een geheel andere wijze van tellen kunnen worden gekozen. Wij denken dan aan het systeem van centraal tellen waarmee momenteel wordt geëxperimenteerd. Dit systeem zou dan landelijk moeten worden ingevoerd. Wij verzoeken u aan dit punt bij de evaluatie van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en de centrale stemopneming aandacht te besteden.

Openbaarheid zitting GSB

De zitting van het GSB vindt in de openbaarheid plaats. Om reden van transparantie en controleerbaarheid van het proces juichen wij de keuze voor een openbare zitting in principe toe. Wel vragen wij ons af of alle genoemde werkzaamheden goed in een openbare zitting kunnen worden uitgevoerd. Dit speelt vooral bij de controlewerkzaamheden van de pv's: hoe moet het GSB het publiek laten meekijken tijdens een dergelijke controle? Een vraag is ook of tijdens de openbare zitting voor het totaliseren van de stemtotalen digitale hulpmiddelen (zoals OSV) mogen worden gebruikt. Het wetsvoorstel lijkt daarvan wel uit te gaan (zie artikel O7, tweede lid, jo. artikel O4). Voor de controle van de pv's is het ook van belang dat OSV kan worden gebruikt, omdat eventuele optefouten op lijstniveau in sommige gevallen pas aan het licht komen bij de invoer in OSV (waarbij door de dubbele invoer die wordt afgedwongen door de software, invoerfouten zijn uitgesloten). Ten behoeve van de berekening en vaststelling van de verkiezingsuitslag op gemeentelijk niveau moet de mogelijkheid om de controle van de pv's met behulp van OSV (of andere software) uit te voeren daarom wel behouden blijven. Vraag is evenwel hoe de controle met behulp van OSV (of andere software) feitelijk kan plaatsvinden tijdens een openbare zitting. Hoe stelt de regering zich dit voor?

Voorts kan het vinden en reserveren van een geschikte locatie zeker bij de grote gemeenten (100.000+) een probleem opleveren. Voor een ordelijk verloop van de zitting is het van belang dat belangstellenden op gepaste afstand van het GSB blijven. Er moet immers voldoende ruimte zijn om de werkzaamheden (eventueel openen van de verzegelde pakken en het (geheel of gedeeltelijk) opnieuw verrichten van de stemopneming) feitelijk uit te kunnen voeren. Een optie is om de nieuwe stemopneming in het openbaar op een ander tijdstip en op een andere locatie dan de zitting van het GSB te laten plaatsvinden.

Gelet op het voorgaande adviseren wij te heroverwegen hoe beter aan de openbaarheid van de zitting van het GSB invulling kan worden gegeven. Het is in dit verband goed voorstelbaar dat de controle en correcties van de pv's voorafgaand aan de zitting van het GSB ambtelijk worden voorbereid. Zoals hiervoor aangegeven, heeft dit echter als consequentie dat de zitting niet om 10

uur na de dag van de stemming zal kunnen plaatsvinden. Wij verzoeken u ook daarom tevens het aanvangstijdstip van het GSB te heroverwegen.

Herstel fouten in de pv's

Het GSB kan in het kader van de controle van de pv's van de stembureaus een nieuwe stemopneming moeten verrichten en is daartoe bevoegd om de verzegelde pakken te openen. Het is van belang dat op voorhand duidelijk is welke fouten het GSB wel en welke niet nader dient te onderzoeken, anders gaat daarover mogelijk discussie ontstaan. Dit kan twijfel geven aan de betrouwbaarheid van de uitslag. Wij verzoeken u daarom hierover duidelijke richtlijnen te geven.

Het GSB gaat volgens het wetsvoorstel bij de controle van de pv's alleen na of de tellingen kloppen. Als de tellingen niet correct zijn, moet het GSB deze corrigeren. Als er echter fouten in de basisgegevens zitten, zullen deze bij de nu voorgestelde controle niet door het GSB worden ontdekt. Dat is bijvoorbeeld het geval als er stemmen bij de verkeerde kandidaat zijn vermeld. Een dergelijke fout wordt pas zichtbaar bij publicatie van de einduitslag. Bezwaar maken is dan niet meer mogelijk, omdat de kiezer in dat geval bezwaar had moeten maken bij het stembureau zelf. Deze situatie is niet wenselijk. Het proces van uitslagvaststelling door het GSB zou daarom anders moeten worden ingericht.

Het Centraal Stembureau (CSB) controleert vóór zijn zitting de pv's van de GSB's. Naar aanleiding van deze controle, of een melding van een kiezer, kan het CSB het betreffende GSB verzoeken te bezien of fouten moeten worden hersteld. Onduidelijk is nu wie hierover een beslissing neemt: dit zou de voorzitter kunnen zijn, maar de beslissing zou ook op ambtelijk niveau genomen kunnen worden. Wij verzoeken u in de memorie van toelichting te verduidelijken wie binnen het CSB deze rol op zich behoort te nemen.

Tot slot: de verantwoordelijkheden van het GSB en CSB zijn niet geheel duidelijk in de situatie dat een kiezer het niet eens is met de manier waarop het GSB een klacht heeft afgedaan. Het kan nodig zijn dat het CSB in dat geval een aanwijzing geeft aan het GSB om bijvoorbeeld tot een hertelling over te gaan. Wij verzoeken u in de memorie van toelichting de verantwoordelijkheden van het CSB en GSB op dit punt te verduidelijken.

3. Actieve openbaarmaking van processen-verbaal van stembureaus en GSB

Het conceptwetsvoorstel voorziet in de actieve openbaarmaking van de pv's van de stembureaus en het GSB. De burgemeester zou de pv's onverwijld, d.w.z. meteen na de zitting van het GSB, op het internet moeten zetten. Tevens dient de burgemeester de bestanden met de door digitale hulpmiddelen (zoals OSV) gegenereerde uitslaggegevens (inclusief de ingevoerde gegevens per stemlokaal) onverwijld op het internet te zetten.

De regering heeft enkele jaren geleden al eens voorgesteld de pv's van de stembureaus en de opgaven met stemtotalen van de burgemeesters na de verkiezing actief openbaar te maken. Wij zagen daar destijds een aantal bezwaren in die deels van praktische aard waren: de wijze waarop het pv wordt aangeleverd maakt het scannen daarvan niet geschikt; er staat privacygevoelige informatie in het pv; het scannen en toegankelijk maken van alle pv's kost veel tijd (en daarmee veel menskracht). Ook maakten wij ons zorgen over het effect van het openbaar maken van de pv's: er zou een kans zijn dat er bezwaren worden ingediend doordat de pv's slecht leesbaar zijn of

telfouten bevatten en dat daarom wordt verzocht om hertelling. Tot slot had de regering geen rekening gehouden met de kosten van het scannen van de pv's.

In de tussenliggende jaren is de behoefte aan openheid over het proces rondom de uitslagvaststelling van de verkiezingen sterk toegenomen. Vanuit het oogpunt van transparantie en controleerbaarheid van dit proces kunnen wij het voorstel om de pv's elektronisch openbaar te maken nu wel onderschrijven. Hierbij nemen wij uitdrukkelijk in aanmerking dat in het conceptwetsvoorstel, conform ons voorstel, de periode tussen stemming en aftreden van de zittende leden van het gekozen orgaan wordt verlengd van acht naar dertien dagen; daarmee is er ook meer tijd dan voorheen in het proces om de pv's elektronisch openbaar te maken. Overigens levert het scannen van de pv's nog altijd wel een flinke extra belasting (in tijd en menskracht) op voor gemeenten. Ook hebben deze extra taken financiële effecten voor gemeenten. Wij gaan hierover graag met u het gesprek aan.

Ook wijzen wij er op dat er voldoende aandacht moet zijn voor de vormgeving van het pv. Zo mag privacygevoelige informatie niet openbaar worden gemaakt. Het gaat daarbij onder meer om de namen en handtekeningen van de stembureauleden. Indien deze gegevens in combinatie worden gepubliceerd, wordt (bovendien) ID-fraude mogelijk met die gegevens. Dit moet worden voorkomen. Ook opmerkingen van stembureauleden en/of burgers die tot personen zijn te herleiden zouden niet moeten worden gepubliceerd. Privacygevoelige informatie zou op het pv moeten worden afgedekt of op een apart blad vermeld dat niet wordt gescand. Hiermee kan rekening worden gehouden bij het vaststellen van het model pv. Het is van belang dat er landelijk heldere regels worden vastgesteld rondom het publiceren van privacygevoelige informatie zodat gemeenten in dit opzicht uniform handelen.

Tevens moet er aandacht zijn voor de duidelijkheid, en daarmee de betrouwbaarheid, van de pv's. Onduidelijke pv's (slecht leesbaar, doorhalingen, etc) kunnen vragen en discussie oproepen, terwijl de tellingen wel degelijk correct zijn uitgevoerd. Dergelijke ruis dient te worden voorkomen. Mogelijk kan het model pv hierbij behulpzaam zijn. Voorts kan het GSB het pv van een stembureau corrigeren. Bij ministeriële regeling worden nadere regels gesteld over de manier waarop de correcties op het pv van een stembureau worden vermeld (zie artikel O3, derde lid). Ook die correctie door het GSB moet dan zodanig gebeuren dat de pv's geschikt zijn om digitaal te publiceren zonder dat dit allerlei vragen oproept.

Tot slot verzoeken wij u in de memorie van toelichting dan wel het wetsvoorstel duidelijk te maken dat de Wet openbaarheid van bestuur op stukken die in het verkiezingsproces kunnen worden opgevraagd, niet van toepassing is.

4. Fysieke overdracht processen-verbaal van GSB naar CSB

Naast de elektronische openbaarmaking van de pv's en de elektronische bestanden met digitale uitkomsten van de stemtotalen, dient de burgemeester de pv's onverwijld over te brengen naar het centraal stembureau (CSB) (artikel O8, derde lid). Het gaat hier om de fysieke overdracht van de pv's van de stembureaus en het GSB naar het CSB. Wij zijn van mening dat dit niet praktisch is. Bij verkiezingen van de Tweede Kamer en Europees Parlementsverkiezingen leveren nu 19 hoofdstembureaus gegevens aan het CSB (de Kiesraad). Door het vervallen van de hoofdstembureaus zullen, gelet op de formulering van artikel O8, derde lid, in de toekomstige situatie de burgemeesters van *alle* gemeenten naar Den Haag moeten afreizen om de pv's aan de

Kiesraad over te brengen. Dit is onwenselijk. Dit geldt, zij het in mindere mate, ook voor de fysieke overdracht van de pv's waar het verkiezingen van bijvoorbeeld provinciale staten betreft. Het gemeentelijke CSB zal naar onze inschatting niet zitten te wachten op alle gemeenten uit de provincie om de pv's in ontvangst te nemen.

Belangrijker nog is de vraag of fysieke overdracht van de pv's nog langer vereist is. Wij zijn van mening van niet en lichten dit als volgt toe. Indien het GSB digitale hulpmiddelen heeft gebruikt voor het berekenen van de uitslag op gemeenteniveau, brengt de burgemeester de betreffende bestanden met uitslaggegevens langs digitale weg over naar het CSB. Bij amvb kunnen eisen aan de digitale overdracht worden gesteld (zoals versleuteling van de te verzenden bestanden). Bovendien worden de pv's van de stembureaus en het GSB elektronisch openbaar gemaakt, door plaatsing van die gegevens op een door het ministerie van BZK beheerde website én de website van de gemeente. Bij amvb worden eisen gesteld aan de openbaarmaking (zoals bepaling van de identiteit van de burgemeester door een gekwalificeerde elektronische handtekening en beveiliging van de website). De digitale overdracht van uitslaggegevens én elektronische openbaarmaking van de pv's is dus met de nodige waarborgen omgeven. Wij vinden het onder deze omstandigheden voldoende, indien het CSB (in eerste instantie) op die manier van de uitslaggegevens kennis neemt. De betrouwbaarheid van het verkiezingsproces komt daardoor naar onze inschatting niet in gevaar. Doordat de pv's (tweemaal) elektronisch openbaar worden gemaakt (en tijdelijk ter inzage worden gelegd op het stadhuis) is er altijd een back-up van de gegevens. Bij twijfel kan het CSB bovendien contact opnemen met een gemeente en/of kan er alsnog zo snel mogelijk een fysieke overdracht door een gemeente plaatsvinden. Het is volgens ons te belastend voor gemeenten en overbodig om reeds op voorhand een fysieke overdracht voor alle gemeenten voor te schrijven.

Als wel sprake is van fysieke overdracht van pv's is het belangrijk een hardheidsclausule in de wet op te nemen voor bijzondere omstandigheden waaronder het onmogelijk is om 'onverwijld' de fysieke pv's naar het CSB te brengen. Hierbij kan gedacht worden aan extreme weersomstandigheden.

Om bovengenoemde redenen verzoeken wij u de verplichting in het conceptwetsvoorstel om de pv's onverwijld fysiek naar het CSB over te brengen te heroverwegen.

5. Eisen aan digitale hulpmiddelen

Het conceptwetsvoorstel creëert een bevoegdheid voor u als minister om te besluiten dat bepaalde digitale hulpmiddelen niet kunnen worden gebruikt voor de toelating van de kiezer tot de stemming of voor de berekening van de verkiezingsuitslag of de zetelverdeling. Bij een Tweede Kamerverkiezing is de minister in veel gevallen tevens kandidaat voor het gekozen orgaan. Wij vragen ons daarom af of het wel zuiver is om deze bevoegdheid aan de minister toe te bedelen. Kan deze rol niet beter bij de Kiesraad als hoeder van het systeem worden neergelegd?

6. Overige aanpassingen in de Kieswet: onverenigbaarheden met lidmaatschap stembureau

Voorgesteld wordt om degenen die op de dag van de openbaarmaking van de kandidatenlijsten als kandidaat voorkomen op een kandidatenlijst voor de desbetreffende verkiezing, uit te sluiten van het lidmaatschap van een stembureau en een gemeentelijk stembureau voor die verkiezing (zie artikel E4 lid 2 onder d en artikel E6 lid 3). Dit betekent onder meer dat kandidaat-raadsleden bij gemeenteraadsverkiezingen geen lid kunnen zijn van een stembureau of een gemeentelijk

stembureau. Bij andere verkiezingen kunnen kandidaat-raadsleden dit lidmaatschap wel bekleden. Bovendien kunnen zittende volksvertegenwoordigers wel lid zijn van een (gemeentelijk) stembureau.

In de memorie van toelichting staat dat kandidaten evenmin lid kunnen zijn van een centraal stembureau voor de aan de orde zijnde verkiezing (p. 16 en 20). Op basis van het wetsvoorstel zoals dat nu luidt, zijn kandidaten echter niet uitgesloten van het lidmaatschap van een centraal stembureau. Dit wordt in artikel E12 noch elders in het wetsvoorstel geregeld. Gelet op de duidelijke passages in de memorie van toelichting hierover gaan wij ervan uit dat hier sprake is van een omissie. Wij adviseren u deze te herstellen.

In een eerder wetsvoorstel, de Wet inrichting verkiezingsproces (2008), werd eveneens voorgesteld om kandidaat-leden van het orgaan waarvoor de desbetreffende verkiezing plaatsvindt, uit te sluiten. Wij hebben destijds aangegeven bezwaren te hebben tegen deze regeling van incompatibiliteiten voor stembureauleden. Wij stelden dat raadsleden zich door deze voorgestelde bepaling aangetast voelen in hun integriteit. Gemeenten gaan bij de samenstelling van stembureauleden zorgvuldig te werk. Zij zorgen voor een goed evenwicht, zowel qua kennis en ervaring van stembureauleden als qua spreiding van volksvertegenwoordigers of leden van politieke partijen. Het zou aan de gemeente(raad) zelf zijn om te bepalen of zij kandidaat-raadsleden willen benoemen als stembureau lid.

Hoewel deze argumenten anno 2018 nog steeds opgaan, zien wij aanleiding om ons standpunt in deze te herzien. Er is inmiddels een groeiend aantal gemeenten dat geen kandidaat-raadsleden (meer) toelaat. Er zijn ook gemeenten die er behoefte aan hebben dat landelijk wordt geregeld of kandidaat-raadsleden al dan niet kunnen worden benoemd als stembureau lid, zij willen graag duidelijkheid hierover. Bovendien is de aandacht voor integriteit van (kandidaat)raadsleden de afgelopen jaren toegenomen door nieuws over integriteitsschendingen, ondermijnende activiteiten en dergelijke. Hierover bestaat meer discussie dan voorheen. Ondanks dat tot heden de benoeming van kandidaat-raadsleden als stembureau lid voor zover wij weten niet tot problemen heeft geleid, is het juist met het oog op het organiseren en uitvoeren van verkiezingen van belang dat elke discussie hierover bij voorbaat wordt voorkomen. Wij zijn het met de regering eens dat elke schijn van verstrengeling van persoonlijke belangen van stembureauleden dient te worden voorkomen. Wij kunnen ons daarom vinden in het voorstel om kandidaat-leden van het orgaan waarvoor de desbetreffende verkiezing wordt gehouden uit te sluiten van het lidmaatschap van de stembureaus.

Wel verzoeken wij u om in de memorie van toelichting ook aandacht te besteden aan de positie van de kandidaat-wethouders en deze te verduidelijken.

7. Overige aanpassingen in de Kieswet: CSB krijgt meer tijd om na te gaan of geconstateerde verzuimen zijn hersteld

Voorgesteld wordt om de zitting van het CSB te verplaatsen naar 19 uur. Daarmee krijgt het CSB meer tijd om na te gaan of de in de kandidatenlijsten geconstateerde verzuimen zijn hersteld door de politieke groeperingen die het aangaat. Dit tijdstip heeft echter onder meer als nadeel dat het lastig kan zijn om een (gemeentelijk) CSB dan bij elkaar te krijgen. Wij stellen daarom voor om dit tijdstip van de zitting meer naar voren te halen en voor politieke groeperingen minder tijd te reserveren om geconstateerde verzuimen te herstellen.

8. Redactionele opmerkingen

De memorie van toelichting bij het conceptwetsvoorstel geeft ons aanleiding tot het maken van de volgende redactionele opmerkingen:

- p. 5, onder 2.1.3 a., 3^e alinea, de zin: “Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur zal worden bepaald op welke wijze het gemeentelijk stembureau fouten in het proces-verbaal van een stembureau moet corrigeren.” In het voorgestelde artikel O3, derde lid wordt bepaald dat bij ministeriële regeling nadere regels worden gesteld over de wijze waarop de correcties op het proces-verbaal van een stembureau worden vermeld (zie ook p. 25 van de memorie van toelichting). Aangezien in het wetsvoorstel de keuze voor het regelgevingsniveau waarop de nadere regels worden vastgesteld reeds is bepaald – bij ministeriële regeling – adviseren wij om op p. 5 van de memorie de zinsnede “Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur” te vervangen door “Bij ministeriële regeling.”
- p. 21, 9^e regel van onderen: het woord “hoofdstembureau” moet worden vervangen door “gemeentelijk stembureau”. Hier wordt verwezen naar het gewijzigde artikel E4, tweede lid, onder b.
- p. 25, 2^e alinea, 3^e regel: het woord “gemeentelijk briefstembureau” moet worden gewijzigd in “gemeentelijk stembureau”.
- schema op p. 12/13: overwogen kan worden om hieraan de planning van een eventuele hertelling door het vertegenwoordigend orgaan toe te voegen.

9. Voorstel voor wijziging van artikel H7 lid 3 van de Kieswet

In het conceptwetsvoorstel worden naast de procedure van de vaststelling van de verkiezingsuitslag ook enkele andere onderwerpen geregeld. Naast de in dit verband gedane voorstellen zien wij aanleiding om een wijziging van artikel H7 lid 3 van de Kieswet voor te stellen.

Artikel H7 lid 3 van de Kieswet bepaalt het volgende:

“Indien voor de verkiezing van de leden van provinciale staten, de leden van het algemeen bestuur of de gemeenteraad op een lijst de naam voorkomt van een kandidaat die geen ingezetene is van de provincie, het waterschap, onderscheidenlijk de gemeente, dient bij de lijst te worden overgelegd een door die kandidaat ondertekende verklaring, waaruit blijkt, dat hij voornemens is zich bij benoeming onmiddellijk te vestigen in de provincie, het waterschap, onderscheidenlijk de gemeente.”

De Kieswet geeft hiermee een procedurevoorschrift voor de situatie dat een raadslid wel op de lijst wil staan, maar nog niet in de gemeente woont. De vereiste verklaring geldt als waarborg voor een inschrijving in de gemeente zodra de benoeming heeft plaatsgevonden. Het kandidaat-raadslid kan immers pas worden toegelaten tot de raad als hij aan alle vereisten voor het lidmaatschap voldoet, waaronder het ingezetenschap. Artikel V12 van de Kieswet bepaalt dat de toelating onverwijld gebeurt; in de praktijk in de laatste vergadering van de raad in oude samenstelling.

Gemeenten hebben er behoefte aan bij de kandidaatstelling ondubbelzinnig duidelijk te maken dat het voornemen van vestiging dwingender is en moet leiden tot het concreet wonen en ingeschreven staan in de BRP in de gemeente op de dag van toelating. Dit sluit ook beter aan bij de Gemeentewet waarin ervan wordt uitgegaan dat iemand zijn feitelijke woonplaats in de gemeente

heeft als hij of zij staat ingeschreven in de BRP. De inschrijving geldt als rechtsvermoeden dat men zijn feitelijke woonplaats in de gemeente heeft (artikel 3 juncto artikel 10 lid 1 Gemeentewet). De Gemeentewet stelt dus als harde eis dat iemand ingeschreven staat in de gemeente op het moment van toelating.

Om een sterker verband tussen de Gemeentewet en de Kieswet te leggen, stellen wij voor artikel H7 lid 3 van de Kieswet als volgt te wijzigen:

“...waaruit blijkt, dat hij op de dag van toelating gevestigd zal zijn in de provincie, het waterschap, onderscheidenlijk de gemeente.”

Wij verzoeken u om bovenstaande punten bij de behandeling van dit conceptwetsvoorstel te betrekken.

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'J. Kriens', written over a faint circular stamp or watermark.

J. Kriens
Algemeen directeur